BLINDGANGER

MICHAEL
ONDAATJE

BLINDGANGER

Vertaald door Inger Limburg
en Lucie van Rooijen

Wereldbibliotheek

De vertalers ontvingen voor deze vertaling een projectsubsidie
van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands letterenfonds
dutch foundation for literature

De vertaling is gesubsidieerd door de
Canada Council for the Arts

Canada Council for the Arts
Conseil des Arts du Canada

Eerste druk 2018
Achtste druk 2026

Oorspronkelijke titel *Warlight.* Alfred A. Knopf,
a division of Penguin Random House LLC, New York
© 2018 Michael Ondaatje
© 2018 Nederlandse vertaling Inger Limburg
en Lucie van Rooijen / Wereldbibliotheek

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining van
(delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.
*All rights are reserved, including those for text and data mining,
AI training and similar technologies.*

Omslagontwerp Nico Richter
Foto's omslag: *Achtergrond* © Drunaa / Trevillion Images;
bootje © Partha Dalal Photography / Getty Images
NUR 302
ISBN 9789028454460
www.wereldbibliotheek.nl
Wereldbibliotheek maakt deel uit van Park Uitgevers

FSC
www.fsc.org
MIX
Papier | Ondersteunt verantwoord bosbeheer
FSC® C004472

voor Ellen Seligman, Sonny Mehta en Liz Calder
door de jaren heen

‘De meeste grote slagen worden geleverd in de vouwen
van topografische kaarten’

DEEL EEN

IN HET GEZELSCHAP VAN VREEMDEN

In 1945 gingen onze ouders weg en werden wij toevertrouwd aan de zorgen van twee mannen die mogelijk crimineel waren. We woonden aan Ruvigny Gardens, een straat in Londen, en op een ochtend zei onze vader of moeder dat we na het ontbijt even met het hele gezin moesten praten, waarna ze vertelden dat ze een jaar naar Singapore gingen, zonder ons. Niet zo heel lang, zeiden ze, maar ook weer niet kort. Tijdens hun afwezigheid zou er uiteraard goed voor ons gezorgd worden. Ik weet nog dat mijn vader op zo'n oncomfortabele ijzeren tuinstoel zat toen hij het nieuws vertelde, terwijl mijn moeder in haar zomerjurk vlak achter zijn schouder keek hoe wij reageerden. Na een tijdje pakte ze de hand van mijn zus Rachel en hield die tegen haar zij, alsof ze hem zo kon warmen.

Rachel en ik zeiden allebei geen woord. We keken met grote ogen naar onze vader, die uitgebreid vertelde over hun vlucht met de nieuwe Avro Tudor I, een vliegtuig dat afstamde van de Lancaster-bommenwerper en een kruissnelheid van ruim driehonderd mijl per uur kon behalen. Ze zouden minstens twee keer op een ander vliegtuig moeten overstappen om op hun bestemming aan te komen. Hij legde uit dat hij promotie had gekregen en het hoofdkantoor van Unilever in Azië zou overnemen, een volgende stap in zijn carrière. We zouden er allemaal beter van worden. Hij klonk ernstig, en op een gegeven moment wendde onze moeder zich af en richtte haar blik op haar augus-

tustuin. Toen mijn vader was uitgepraat en ze zag dat ik in de war was, kwam ze naar me toe en haalde haar vingers als een kam door mijn haar.

Ik was veertien en Rachel bijna zestien, en ze zeiden dat we in de vakantie onder de hoede zouden komen van een voogd, zoals mijn moeder hem noemde. Ze omschreven hem als een collega. Wij kenden hem al – we noemden hem altijd De Mot, een naam die we zelf hadden verzonnen. Bij ons thuis waren we gewend om iedereen een bijnaam te geven, wat betekende dat we ook gewend waren dat mensen zich achter een masker verscholen. Rachel had al tegen me gezegd dat ze hem verdacht van criminele praktijken.

Het leek dan misschien een merkwaardige regeling, maar omdat het leven zo vlak na de oorlog nog steeds verwarrend en onvoorspelbaar was, vonden we het helemaal niet zo'n vreemd voorstel. We legden ons bij de beslissing van onze ouders neer, zoals kinderen dat nu eenmaal doen, en De Mot, die net als huurder bij ons op de derde verdieping was komen wonen – een bescheiden man, groot maar met schuchtere bewegingen, waardoor hij veel weg had van een mot –, bood uitkomst. Kennelijk vonden onze ouders hem betrouwbaar genoeg. Of zij meer wisten over de criminele aard van De Mot was ons niet duidelijk.

Ze hadden ooit heus wel een poging ondernomen om ons tot een hecht gezin te smeden. Een enkele keer mocht ik van mijn vader mee naar het kantoor van Unilever, dat in het weekend en op feestdagen uitgestorven was; en als hij dan bezig was, dwaalde ik door een schijnbaar verlaten wereld op de twaalfde verdieping van het gebouw. Ik kwam tot de ontdekking dat alle ladekasten op slot zaten. Er lag niets in de prullenmanden, nergens hingen foto's of schilderijen aan de muur, al werd een van de wanden van zijn kamer wel gesierd door een grote reliëfkaart waarop de overzeese vestigingen van het bedrijf stonden aange-

geven: Mombasa, De Cocoseilanden, Indonesië. En dichter bij huis: Triëst, Heliopolis, Benghazi, Alexandrië, steden die een kordon vormden rondom de Middellandse Zee, en ik nam aan dat die vestigingen onder mijn vaders gezag vielen. Daar boekten ze laadruimte op de honderden schepen die heen en weer voeren naar het Oosten. De lichtjes op de kaart die de steden en havens aangaven brandden in het weekend niet; dan bleef de kaart in duisternis gehuld, net als die verre buitenposten zelf.

Toen het moment van vertrek naderde, werd besloten dat mijn moeder de laatste weken van de zomer thuis zou blijven om alles rondom het voogdijschap van de huurder te regelen en ons voor te bereiden op onze nieuwe kostscholen. Op de zaterdag voordat mijn vader in zijn eentje naar die verre wereld zou vliegen, nam hij me nog één keer mee naar het kantoor in de buurt van Curzon Street. Hij had voorgesteld om een flink eind te lopen; zijn lichaam zou de komende dagen immers vastgesnoerd zitten in een vliegtuig. Dus namen we de bus naar het Natural History Museum en liepen toen door Hyde Park naar Mayfair. Hij was opvallend kwiek en vrolijk, en zong keer op keer de regels van Housman: *Net als de jas van moeders handen, slijt ook het hart in verre landen*, bijna monter, alsof het een leus was. Ik vroeg me af wat het betekende. Ik weet nog dat we meerdere sleutels nodig hadden om het gebouw binnen te komen en de bovenste verdieping te bereiken, die volledig in beslag werd genomen door het kantoor waar hij werkte. Ik stond voor de grote, nog steeds onverlichte kaart en prentte me de steden in waar hij de komende nachten overheen zou vliegen. Ook toen al hield ik van landkaarten. Hij kwam achter me staan en toen hij de lampjes aandeed, wierpen de bergen hun schaduw over de reliëfkaart, al waren het nu niet zozeer de lampjes die me opvielen, als wel de zachtblauw oplichtende havens en de enorme stukken onverlichte aarde. Een deel van het panorama was

nu onzichtbaar, en ik vermoed dat het beeld dat Rachel en ik van het huwelijk van onze ouders hadden net zo onvolledig was. Ze hadden zelden iets over hun leven verteld. We waren gewend aan halve verhalen. Onze vader had een rol gespeeld in de slotfase van de oorlog, en ik denk dat hij voor zijn gevoel niet echt bij ons hoorde.

Het sprak vanzelf dat zij met hem meeging. Voor ons was het ondenkbaar dat ze los van hem een bestaan kon hebben: ze was zijn vrouw. Het zou minder desastreus zijn, het gezin zou minder ontregeld raken als ze ons achterlieten dan als onze moeder op Ruvigny Gardens bleef om voor ons te zorgen. Bovendien konden ze ons niet zomaar van de scholen halen waarop we na al die moeite waren toegelaten, was hun redenering. Voor hij vertrok omhelsden we mijn vader met zijn allen; De Mot was zo tactvol om zich dat weekend niet te laten zien.

En zo begonnen we aan een nieuw leven. Ik kon het toen nog niet helemaal geloven. En ik weet nog steeds niet of de periode die volgde mijn leven ontwrichtte of er juist een positieve impuls aan gaf. Ik raakte in die tijd de vastigheid en inperkingen van het gezinsleven kwijt, en het gevolg was dat ik op latere leeftijd iets aarzelends had, alsof ik mijn portie vrijheid te snel had opgebruikt. In elk geval ben ik nu op een leeftijd dat ik erover kan praten, over onze jeugd in de beschermende armen van vreemden. En het voelt alsof ik duiding geef aan een sprookje, over mijn ouders, over Rachel en mijzelf, en over De Mot, maar ook over de anderen die zich later bij ons voegden. Voor dat soort verhalen bestaan vast allerlei tradities en stijlfiguren. Iemand moet een beproeving doorstaan. Niemand weet wie de waarheid met zich meedraagt. De personages zijn niet wie of waar je denkt dat ze zijn. En er is iemand die vanaf een onbekende plek toekijkt. Ik weet nog dat mijn moeder graag vertelde over de trou-

we ridders uit de Arthurlegendes die hun opdrachten vaak met bezwaard gemoed vervulden; soms situeerde ze die verhalen in dorpjes op de Balkan of in Italië waarvan ze zei dat ze er weleens was geweest en die ze voor ons opzocht op de kaart.

Door het vertrek van mijn vader werd mijn moeders aanwezigheid belangrijker. De gesprekken tussen onze ouders gingen altijd over volwassen aangelegenheden. Maar nu begon ze over zichzelf te vertellen, over haar jeugd op het platteland van Suffolk. Vooral het verhaal over 'het gezin op het dak' vonden we geweldig. Onze grootouders woonden in een streek in Suffolk die The Saints heette, waar hun rust hooguit werd verstoord door het geluid van de rivier, of nu en dan door een kerkklok uit een naburig dorp. Maar een maand lang had er op hun dak een gezin gewoond dat met spullen smeet en tegen elkaar schreeuwde, en wel zo hard dat het lawaai door het plafond heen hun eigen gezinsleven binnensijpelde. Het was een bebaarde man met zijn drie zonen. De jongste was de zwijgzame van het stel; zijn belangrijkste taak was de ladder op klimmen met emmers water voor de anderen op het dak. Maar elke keer dat mijn moeder het huis uit liep om eieren uit het kippenhok te halen of in de auto te stappen, zag ze dat hij naar haar keek. Het waren rietdekkers die het dak repareerden, en ze waren de hele dag druk in de weer. Rond etenstijd haalden ze hun ladders weer naar beneden en vertrokken. Maar op een dag werd de jongste zoon even opgetild door een harde windvlaag, waardoor hij zijn evenwicht verloor. Hij viel van het dak, dwars door de lindeberceau, en kwam op het plaatsje bij de keuken terecht. Zijn broers droegen hem naar binnen. De jongen, die Marsh heette, had zijn heup gebroken, en de dokter die erbij werd gehaald deed gips om zijn been en zei dat hij niet vervoerd mocht worden. Hij moest op een bank in de bijkeuken blijven liggen tot het dak klaar was. Mijn moeder – die toen acht was – moest hem zijn

eten brengen. Af en toe bracht ze hem een boek, maar hij was zo verlegen dat hij nauwelijks iets zei. Die twee weken moeten voor hem een eeuwigheid hebben geduurd, zei ze tegen ons. Toen hun werk er eindelijk op zat, pakte het gezin de jongen op van de bank en vertrok.

Altijd als mijn zus en ik aan dat verhaal dachten, leek het een sprookje dat we niet helemaal begrepen. Onze moeder bracht het op nuchtere toon en liet de gruwelijkheid van de val achterwege, zoals dat gaat met verhalen die meer dan eens worden verteld. We hebben vast gevraagd om andere verhalen over de jongen die viel, maar ze schonk ons alleen dat ene incident – die stormachtige middag toen ze de doffe smak hoorde waarmee hij op de tegels terechtkwam, nadat hij door de takken en bladeren van de berceau was gevallen. Slechts één voorval uit het verborgen staketsel van mijn moeders leven.

De Mot, onze huurder van de derde verdieping, was nogal uithuizig, al kwam hij soms op tijd terug voor het avondeten. Hij werd nu uitgenodigd om aan te schuiven, en nam pas plaats nadat hij het aanbod had afgeslagen met drukke, niet bepaald overtuigende handgebaren. Maar meestal wandelde De Mot 's avonds naar Bigg's Row om iets te eten te halen. Die buurt was grotendeels verwoest tijdens de Blitz, en er stonden tijdelijk een paar handkarren met etenswaren. Hij leek altijd maar half aanwezig, dook nu eens hier, dan weer daar op. We wisten niet goed of die manier van doen voortkwam uit verlegenheid of lusteloosheid. Daar zou natuurlijk verandering in komen. Vanuit mijn slaapkamerraam zag ik hem soms zachtjes met onze moeder praten in de donkere tuin, of hij zat thee met haar te drinken als ik de kamer binnenkwam. Het had haar veel tijd gekost om hem zover te krijgen dat hij me, voordat school weer begon, bijspijkerde in wiskunde, een vak waarvoor ik steevast lage cijfers haalde en ook steevast lage cijfers zou blíjven halen, nog lang

nadat De Mot zijn bijlessen aan mij had gestaakt. De enige vorm van complexiteit die ik in die begintijd bij onze voogd bespeurde, zat in de bijna driedimensionale tekeningen die hij maakte om me te helpen onder de oppervlakte te duiken van een meetkundige stelling.

Als het gesprek op de oorlog kwam, probeerden mijn zus en ik verhalen bij hem los te peuteren over wat hij had gedaan, en waar. Het was een tijd van echte en valse herinneringen, en Rachel en ik waren nieuwsgierig. De Mot en mijn moeder hadden het over mensen die ze zich allebei herinnerden uit die tijd. Het was duidelijk dat ze hem al kende voor hij bij ons was komen wonen, maar voor ons kwam het als een verrassing dat hij betrokken was geweest bij de oorlog, omdat De Mot zich nooit 'oorlogsachtig' gedroeg. Zijn aanwezigheid in ons huis werd meestal kenbaar gemaakt door zachte pianomuziek uit zijn radio, en hij scheen nu werkzaam te zijn voor een organisatie die zich bezighield met grootboeken en salarissen. Na enig aandringen kwamen we er evenwel achter dat ze allebei als 'brandwacht' hadden gewerkt in het zogenoemde Vogelnest, boven op het dak van het Grosvenor House Hotel. Wij zaten dan in onze pyjama Ovomaltine te drinken terwijl zij herinneringen ophaalden. Zo nu en dan kwam er een anekdote bovendrijven, die vervolgens weer onder de oppervlakte verdween. Eén keer, vlak voor we naar onze nieuwe school vertrokken, was mijn moeder in een hoek van de woonkamer onze overhemden aan het strijken en stond De Mot aarzelend onder aan de trap, klaar om de deur uit te gaan, alsof hij niet echt bij ons was. Maar in plaats van weg te gaan begon hij te vertellen over de behendigheid die onze moeder aan de dag had gelegd tijdens een nachtelijke rit, toen ze mannen door het donker van de spertijd naar de kust had gebracht om ze af te leveren bij de Berkshire-eenheid – wat dat ook mocht zijn – en ze niets anders had dan 'een paar stukjes

chocola en de koude lucht die door de open raampjes naar binnen kwam' om wakker te blijven. Mijn moeder luisterde aandachtig naar wat hij vertelde, haar rechterhand met het strijkijzer geheven zodat de kraag niet zou verbranden; ze ging helemaal op in zijn schimmige verhaal.

Toen had ik het al kunnen weten.

In hun verhalen lieten ze elke verwijzing naar tijd bewust achterwege. We kregen een keer te horen dat mijn moeder vanuit Chicksands Priory, een oud klooster in Bedfordshire, Duitse berichten had onderschept en gegevens over het Kanaal had gestuurd, met een koptelefoon vol complexe radiofrequenties tegen haar oren gedrukt, en later opnieuw vanuit het Vogelnest boven op het Grosvenor House Hotel, waarvan Rachel en ik inmiddels het vermoeden kregen dat het maar weinig met de brandwacht van doen had. Het begon tot ons door te dringen dat onze moeder meer in haar mars had dan we dachten. Had ze met die prachtige roomwitte armen en ranke vingers welbewust iemand doodgeschoten? Ik zag hoe fit ze was als ze gracieus de trap op rende. Dat was ons nooit eerder aan haar opgevallen. In de maand tussen het vertrek van onze vader en het begin van ons schooljaar – het moment waarop zij zou vertrekken – ontdekten we eerst een verrassender en toen een intiemere kant van haar. En dat ene moment waarop ze het hete strijkijzer in de lucht hield, kijkend naar De Mot die herinneringen ophaalde aan hun begintijd, maakte een onuitwisbare indruk.

Nu mijn vader weg was, voelde ons huis steeds vrijer en ruimer, en we brachten zo veel mogelijk tijd met haar door. We luisterden naar misdaadverhalen op de radio, met het licht aan om elkaars gezicht te kunnen zien. Ze moet die verhalen saai hebben gevonden, maar wij wilden per se dat ze bij ons bleef zitten als we de geluiden hoorden van misthoorns en de wind die huilde over de hei, van trage, misdadige voetstappen of een